

РЕЦЕНЗИЯ

по конкурса за академичната длъжност „професор”,
обявен в ДВ бр. 55 от 19.07. 2011,
професионално направление 2.1 Филология
(Синтаксис на съвременния испански език)

В конкурса участва само един кандидат – доцент д-р Милена Попова. М. Попова е родена през 1958 г. в София. През 1982 г. се дипломира в Московския държавен институт „Морис Торез”. През 1987 г. защитава докторска дисертация на тема *Комуникативно-функционална семантика на подчинителното наклонение в простото изречение в испанския език*. В Катедра по испанистика и португалистика постъпва през 1988 г. През изминалите четири години е ръководител на Катедрата.

Кандидатката е представила за конкурса 3 монографии, 26 статии (3 публикувани в чужбина), 3 учебника и един сборник (в съавторство).

Първата монография е издадена в чужбина. Монографията *Семантични и прагматични аспекти на синтактичните категории в съвременния испански език* е хабилитационен труд, написан специално за конкурса.

По-голямата част от статиите са посветени на синтаксиса и прагматиката на съвременния испански език. Няколко имат за предмет преподаването на синтаксис на университетско равнище. Специално внимание заслужава рецензията за стандартите за вътрешно оценяване по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”.

Ще се спра подробно на хабилитационния труд, който представлява мащабно изследване на синтактичните категории в испанския език. Трудът на М. Попова има за цел да систематизира важните тенденции и школи в съвременната лингвистична теория и на този фон да разгледа някои

синтактични категории в испанския език, тяхното тълкуване в испанистиката, и, където е необходимо, да предложи нови интерпретации.

Представено е историческото развитие на лингвистиката през 20 и началото на 21 в. като коментарът е подробен, посочени са авторите, олицетворяващи дадена нова теория, коментирани са понятията и терминологията.

Методологическата база на разработката се основава на комуникативно-функционалния метод, както е заявено от авторката. Наистина, през целия текст преминава подчертан акцент върху комуникативната функция на езика и прагматиката. М. Попова, като един опитен и отлично осведомен изследовател, не е пропуснала и възможностите, които предлага когнитивния подход. По този начин тя поставя теоретичния анализ на синтактичните отношения и категории на друго равнище. Тя основателно разграничава онтологичния и епистемологичния аспект на езиковото развитие, което ѝ дава възможност да постави проблема в контекста на развитието на езика и да изследва съотношението между език и мислене, език и култура и пр. Именно този комплексен подход довежда изследователката до ново виждане за процесите на категоризация и метафоризация. Това ново виждане намира израз в преформулиране на синтактичните категории като резултат от семантични и прагматични роли. Преформулирането се извършва чрез използване на идеята за прототипа в резултат на което са предложени нови определения, които почиват на напълно различни основания. Например, типичният подлог е пресечна точка на топик и агенс. Показателно е колко добре работи този нов подход, разработен от М. Попова, при анализ на „лошите“ представители, както тя ги нарича, на категориите подлог, пряко и непряко допълнение в испански език. Именно тук Попова включва и част от апарата на когнитивната лингвистика – метафоризацията. Тя изолира типични за испанския език особености – предпочитание към метафори за

притежание и движение. Така психическите и емоционални състояния в този език са притежавани или се движат, а в английски те се приписват на одушевен обект. Това е едно изключително убедително и елегантно обяснение на спецификата на афективните предикати.

Приветствам включването на категориите Одушевеност и Агентивност в анализа. Това придава по-голяма обяснителна сила и е естествената връзка с почти всички от изложените съвременни лингвистични теории. Още повече че непрекъснато се работи на две равнища – понятийно и синтактично. М. Попова много добре осъзнава активното участие на тези категории в типологичното разграничаване на синтактични категории като подлога и е отразила това в коментарите си. Думата „йерархия” отразява по-вярно същността им защото между отделните прояви на Одушевеност съществува йерархична зависимост. Така различните езикови форми и структури се разпределят в различни зони на йерархията. Това е в унисон с умело въведената и използвана от Попова идея за прототипността. Именно този подход ѝ дава възможност да опише характеристиките на подлога в испански в съчетание с семантичната специфика на глаголите – воля за участие в събититето и контрол над действието. Ако тези признаци липсват, това води до поява на експериенцера в синтактичната позиция на непрякото допълнение.

Намирам за много успешен и изчерпателен коментара за топик и фокус. Посочени са конкретно и испанските тълкувания, което улеснява читателя по-късно при анализа на конкретните примери.

Коментарът за характеристиките на подлога в английски, руски и испански са направени от гледна точка на връзката му с топика. По този повод М. Попова заявява че в английски подлогът задава и прагматична ориентация. Това е вярно, но плаче за обяснение. А обяснението е прекалено просто – словоредът в съвременния английски е фиксиран, което означава че подлог и топик заемат първа позиция в изречението. В

руски словоредът е свободен и топикът е в първа позиция, но може да не е подлог. Това обяснение прозира и в примера където английският превод на испанското изречение изисква непременно пасивизация.

Намирам идеята синтактичните категории да се анализират и чрез нетипичните си прояви за изключително оригинална. При описание на „лошите подлози“ например по-ярко изпъкват ядрените черти на прототипния подлог. Тази част от работата е за мен една от най-интересните. По този начин авторката показва че взаимодействието между синтаксис, семантика и прагматика е универсално защото се проявява не само при прототипните случаи, но и при лошите представители на категориите. В същото време, именно чрез детайлния анализ на лошите представители се разкрива спецификата на това взаимодействие във всеки език.

В труда няколкократно се споменават идеите на Витгенщайн и тяхната значимост за съвременните интерпретации на езикови явления. М. Попова интерпретира понятия като „одушевеност“, „падежност“, „подложност“ чрез идеята на Витгенщайн за семейното сходство. По този начин образът, който тя използва за испански – огледален образ на английски, от едната страна, и руски, от другата, идеално се вписва в образа за верига от езици, които споделят частично някои свойства и все пак си приличат.

Трудът има едно много голямо достоинство – включването на историческата перспектива. Именно това мотивира използването на разговорния език при анализа като по този начин ни дава поглед назад и поглед напред в развитието на синтактичните категории.

Трудът на М. Попова си поставя доста мащабна задача. Той обхваща няколко съвременни течения в лингвистиката, извлича положителните им качества и след това анализира синтактичните категории в испански на този фон. Изработеният холистичен модел видимо повишава

обяснителната сила и извлича както общоезикови така и специфични черти на изследваните обекти.

Тъй като не е възможно да рецензирам всички представени публикации, ще се спра само на тези, които намирам за по-значими.

Една група публикации е свързана с определени тенденции в развитието на езикознанието главно в две посоки: постиженията в теоретични подходи като философия на езика, прагматика и когнитивистика, и разширяването на емпиричната база с материали от разговорната реч и от редки езици. Те изискват смяна на изследователския подход и М. Попова демонстрира това в изследванията си на частиците и съюзите в разговорния испански, на комуникативните стратегии и тактики, и най-вече в реабилитационния си труд.

Специфична група публикации е посветена на анекдотите и хумористичните текстове. Тук авторката се концентрира върху изследване на играта с имплицитните значения и пресупозициите. При този анализ добре са показани системните връзки между смисъла на изказа и прагматиката на контекста. В тази група публикации е разгледан и много същественият проблем за типология на текста. Засягането на този проблем е неизбежно за теоретичните разработки на М. Попова тъй като тя има подчертано предпочитание към разговорната реч и специфични културно маркирани текстове.

Непременно трябва да отбележа и групата публикации свързани с преподаването на испански език – категории на езика и особеностите на тяхната реализация в комуникативния акт. Изолирани са специфични етнокултурни модели характерни за комуникация на испански език, които, освен че са полезни за изучаващите език, представляват и голям интерес за изследователите на други езици, особено в съпоставителен план.

Има отбелязани три цитирания.

Тъй като конкурсът е за професор, задължително трябва да се спра и на преподавателската дейност на кандидатката. Тя и до днес чете лекции по синтаксис на съвременния испански език в два курса: *Синтаксис на простото изречение* и *Синтаксис на сложното изречение*. Освен това чете курса *Прагматика на разговорния испански език* и *Прагматика на анекдота*. Всички те в бакалавърската степен. В магистърската степен чете три курса: *Семантични системи и прагматика*, *Тенденции в съвременното езикознание* и *Прагматични аспекти на превода*. Чете лекции по синтаксис и морфология на испанския език и във Великотърновския университет. От 2011 г. е гост-лектор в Скопския университет.

Научната продукция на М. Попова е разнообразна, но в същото време има ясно очертани центрове на интерес: функционални изследвания, прагматика, съвременни лингвистични теории и синтаксис на испанския език. Те отлично се съчетават помежду си в научната ѝ продукция и са основата за постигнатите резултати. Особено ми допада стремежът да се изследват закономерностите на разговорната реч защото именно там изследователят може да открие два важни аспекта на изследвания език: 1. вариативността и прозиращите през нея тенденции в развитието на дадения език; 2. етнокултурните особености на езиковата комуникация.

Прави впечатление широката лингвистична осведоменост на кандидатката, което вероятно се дължи донякъде и на факта че тя владее четири езика.

Въз основа на всичко казано дотук, с пълна убеденост призовавам почитаемото научно жури да гласува положително за присъждане на доцент д-р Милена Попова на академичната длъжност „професор”.

Рецензент:

професор дфн Майя Пенчева

18 октомври 2011 г.